

յարդարման համար կային առանձին արհեստավորներ ստրկուհիներից և իւրաքանչիւր ձեւի յարդարման համար առանձին մասնագէտներ. իւրաքանչիւրը սրանցից հազիւ շատ ամիսների ընթացքում կարողանում էր կարեւոր հմտութիւնը ձեռք բերել:

Մինչև անգամ իրաւաբանները վիճարանում էին, թէ որքան ժամանակեայ վարժութիւնից յետ կարելի է ստրկուհուն տալ վարձայարդիչի (Ornatix) կոչումն:

(Շարունակել)

ՄԻԱՑԵԱԼ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՆԵՐՈՒՄ

ՌԻՍՄԱՆ ԱԻԱՆԴԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿ

Յունիսի 10-ին Հայրապետական կոնգրակով առաջնորդներին ի թիւս այլոց պատուիրած է, որ գրամական եկամուտի սակաւութեան գէպքերում՝ ուսումնարանների բաժանմունքները միացնեն մի դասարանի մէջ:

Այս տեսակ ուսումնարանի ծախքը երեք անգամ աւելի թեթեւ է նստում, քան կանոնաւոր կերպով կազմած ուսումնարանի դրամական պահպանութիւնը. Եւ հէնց այս հանգամանքը մեծ հրապոյր կարող է դառնալ հոգաբարձութեանց համար, որ առանց դժուարանալու իրանց նախահաշիւները կազմեն միացեալ բաժանմունքներով ուսումնարանի բացման համար. — չետեւալ սողերով մենք կուզենայինք զգուշացնել, թէ այդպիսի տնտեսութիւնը ի՞նչ հաշիւ լոկ միայն դրամի վառնութիւն և աւերելոյթ տնտեսութիւն կը լինի, եթէ ինչքէն ծանր-լիւնը ի՞նչ քաշէն հաշիւներով է նկատի չառնուի:

Միացեալ բաժանմունքների յաջող կառավարութիւնը՝ լաւ փորձ կարող է համարուիլ մի ուսուցչի մանկավարժական հմտութիւնը ստուգելու համար. Ով որ կարող է մի շարաթ շարունակ այնպէս աւանդել ուսումը միացեալ բաժանմունքների մէջ, որ բոլոր բաժանմունքների աշակերտները բան սովորեն, անգործ չը մնան, ծրագիրն էլ հնարաւորութեան չափով անխախտ պահպանուի, նա փառաւոր ուսուցիչ է: Բայց ո՞րքան է դոյն ի՞նչ ի՞նչ ի՞նչ:

Միացեալ բաժանմունքներով ուսում տալը նոր բան չէ. Արեւելեան Բագրատիւնի մէջ ուսումը օւրիշ կերպ չի աւանդվում: Մեր հին ուսում-

Թիֆլիսի ուսուցիչը միացեալ բաժանմունքների խնդիրը շատ պարզ կերպով էր լուծել. ինքը ունենալով մի փոքր սենեակ բաղմամբիւ աշակերտներով ձխտած, ահագին գրասեղաններն էլ մէջը այնպէս իրար կպած և դասաւորած, որ ինքը արձակ տեղ չէր ստանում մօտենալու և տեսնելու թէ ինչ է կատարում աշակերտը, — նա ամբողջ տարի բան ու գործ էր շինում՝ առաջը նստածներին պատրաստել ներս. դպրոցի համար, իսկ միւսներին առանց խղճալու մատնում էր անգործութեան. ներս. դպրոցը միշտ գանգատուել է թէ իւր աշակերտները հասակով Դէ, աշխատասիրութեամբ Ժոյ, դաստիարակ և անուշիկ են. արեւօք զլիաւոր պատճառը այն չէ, որ նոքա ծխական ուսումնարաններում 3 տարուայ փոխարէն՝ 6 տարի են նստել, այն ևս ժամանակի մեծ մասը միանգամայն անգործ կամ զրաւաստակ անցուցանելով, — Խօսք չը կայ, թէ Հայրապետական կոնգակի իմաստը այն չէ, որ այսպիսի ուսումնարաններ վերստին կենդանութիւն առնեն. Բայց անշուշտ աւելի արդիւնք էլ չենք ունենայ, եթէ հոգաբարձուները խնդրին նայեն միայն նիւթական տնտեսութեան կողմից:

Միացեալ բաժանմունքների հին գրութիւնը նկարագրելով, ոչ այնքան ուսուցչի անփորձութեան վերայ պէտք է կենանք, որքան ի նկատի պէտք է առնունք գործի արդարեւ մեծամեծ դժուարութիւնները. Արգէն հասարակ հաշիւը ցոյց է տալիս, թէ զոր օր. միդասեան ուսումնարանը՝ եթէ կազմուած լինի ոչ միացած բաժանմունքներով՝ շաբաթական 73 դաս պիտի ունենայ, իսկ բաժանմունքները միացած ժամանակ ընդ ամէնը 26, այսինքն գրեթէ 3 անգամ պակաս, մինչդեռ ծրագիրը երկու կարգի համար էլ միևնոյն է. Արգ թիւն հնար կայ մի և նոյն գործը 3 անգամ պակաս ժամանակում կատարել. սա անտարակոյս պէտք է մոգական խնդիր համարուի. Մենք պնդում ենք, թէ ոչ մի մանկավարժական արուեստով և հնարագիտութիւններով Լուիս Է բանն այն տեղ հասցնել, որ միացեալները այնքան հիմնաւոր գործ արտադրեն, որքան որ կարող են կատարել ոչ միացած բաժանմունքները. Ուրեմն միշտ մի վնաս կայ բաժանմունքները միացնելուց, հետևապէս պէտք է այդ բանից զգուշանալ:

Բայց կարելի է գործը այնպէս առաջ տանել, որ վնասը քիչով տուժուի. Թիֆլիսի ծխական ուսումնարանները խնդիրն այնպէս էին լուծել, որ զոր օր. 3 տարուայ աշխատութիւնը՝ 6 տարի էին ձգձգում, այն ևս միշտ աւելի պարապելով բարձր բաժանմունքի հետ. էլի փառք ու պատիւ իրանց, որովհետեւ թուաբանական հաշուով նոքա կարող էին մինչև անգամ 9 տարի գործ գնել. Բայց մենք տեսանք, որ նոցա աշակերտներն էլ ոչ միայն իրանց մատաղ հասակը զուր կերպով էին կորցնում, այլ ի վերջոյ դուրս էին գալիս անուշիկ, ծոյլ ու դանդաղ, որ վնասնե-

րի ամենամեծն է. այս նշանակում է ամբողջ ապագայ գործունեութեան եռանդի արմատը՝ հենց այս գլխից փոխենքը.

Մեծ անարդարութիւն է, երբ որ ուսումնարանի բաժանմանց մէկը միւսներին աւելի է գերադասւում և ժամանակի մեծագոյն մասը նրան է նուիրւում: Ժամանակի արդար բաշխումը այն կը լինի, եթէ ուսուցիչն ամենայն օր և ամենայն ժամ փոփոխակի զբաղուի Բնութեան մասերի հետ, և մինչդեռ մէկին ինքը անձամբ դաս տայ, այդ ժամանակ միւսները ունենան լաւագոյնը: Այս եղանակով թէպէտ 26 դասը՝ 73 չի դառնայ, բայց գոնէ բոլոր աշակերտները մի մի բան կը սովորեն և իւրեանց աշխոյժը չեն կորցնի: Միայն այս բանի համար հարկաւոր է, որ ուսուցիչը փոքր ինչ հմուտ լինի, և ուսումնական պարագաներն ու պիտոյքները յարմար և բաւական լինին, — Երբէք չենք մոռանայ այն տպաւորութիւնը, որ Զուիցերիայի մի ուսումնարան մեր վերայ գործեց, ուր միացած էին երկու բաժանմունքներ: Մտանք մի ահագին սրահ՝ ցանցաւ սիւներով երկուսի բաժանած, մաքուր, լոյսը առատ, շարժուելու տեղը շատ, գեղեցիկ կահաւորած, բաժանմանց գրասեղանները մեծ միջանցքով իրարից հեռացրած, իւրաքանչիւր բաժանմունքի համար մի մի մեծ գրատախտակ: Ուսուցիչը աշակերտներին հանգիստ և արագ բաժանել տուեց դասի համար հարկաւոր գրքերը, գրատախտակները, քարեգրիչները և այլն: Մտեցաւ փոքր բաժանման մեծ տախտակին, դրեց մի քանի թուաբանական խնդիրներ, աշակերտները լուրջ և անաղմուկ հետեւում էին նորա գրածին. այնուհետեւ փոքրերին պատուիրելով, որ խնդիրները իրանք լուծեն, ինքը անցաւ մեծերի կողմը, որ նոցա դաս տայ: Մինչև որ մեծերը դաս էին առնում, փոքրերը ամենամեծ եռանդով իրանց գործի էին գրում, գծում էին, գրածը ուղղում, ջնջում, նորից սրբագրում էին, և քարեգրիչը իրանց առաջն ղնելով՝ համբերութեամբ սպասում էին, որ ուսուցիչը գայ և ստուգէ իրանց կատարածը: Մի քառորդ ժամի պարապմունքը ապացոյց էր, թէ որքան աշխատութիւն էր սերմանած մինչև այդ ժամանակ ուսման և կարգապահութեան համար, որ այսպէս առատ հունձ տուեց:

Մեր ուսուցիչներն էլ գիտեն լուռ զբաղմանց արժէքը, բայց նոցա չի յաջողւում այդ զէնքի նպատակաւ գործածութիւնը: Նոցա աշակերտները շուտ են նկատում, որ իրանց զբաղեցնում են միայն լուրջ և լուրջ, այս կասկածը մի թոյն է, որ պղտորում է նոցա միտքը, նոցա չեն զսպւում և հակառակի պէս . . . իրօք շարութիւններ են հնարում:

Լուռ զբաղմանց գլխաւոր նպատակը շարութեան առաջն առնելը չէ, այլ նոքա լրումն պէտք է տան մի սկսած՝ բայց կիսատ մնացած գործին: Նա էլ ուրեմն մի լուրջ գործ է: Ուսման ամենայն արդիւնք երկու աստի-

ճանով է ձեռք բերում աշակերտը, ուր նա փոփոխակի կատարում է նախ կրաւորական՝ ապա ներգործական դեր, Երբ որ ուսուցիչը դաս է աւանդում, մտքերը բացատրում է, նոր գաղափար է տալիս, այն ժամանակ աշակերտի ուշադրութիւնը լարուելով՝ կրաւորական վիճակ է տալիս նորան, — նա ուրեմն միայն լսում է. բայց երբ որ այդ լսածը, բացատրածը երկվում է աշակերտի գլխի մէջ, շարժում է նորա ջղային գործողութիւնը, այն ժամանակ աշակերտը թողնում է իւր կրաւորական դիրքը և ստանում է ներգործական վիճակ. սկսում է խոհալ, մտածել աւանդածի մասին, նորը իւր հին մտքերի հետ հաշտեցնել, միացնել, և այս բոլոր պաշարը գործադրել, Արդ որպէս զի լուռ զբաղմունքը յարմարապէս ընդհատելու պէտք է այս հանգամանքը միշտ ի նկատի ունենալ, ապա թէ ոչ զուր կանցնի ուսուցչի աշխատութիւնը:

Բայց արդեօք ընթերցողը նկատեց, որ մենք մասամբ մերձեցանք մոգական խնդրի լուծման. 26 դասը թէպէտ 73 չի դառնում, բայց և այնպէս 26-ից աւելի զօրութիւն է ստանում. Իւրաքանչիւր բաժանմունք կարող է ամենայն ժամ ստանալ և կրաւորական և ներգործական պարապմունք. եթէ բաժանմունքների թիւը երկու է, նոքա ուրեմն մի ուսուցչի ձեռքի տակ մի ժամում կը բաղդուին ոչ թէ կէս կէս ժամ, ինչպէս որ առ երևոյթս է, այլ արդեամբ մի մի ժամ, որով ուսման մի ժամը զարմանալի կերպով դառնում է երկու. իսկ եթէ բաժանմունքների թիւը երեք է, մի ժամը երեքի կշիռ կստանայ. Այս հաշիւը այն ժամանակ ճշմարիտ կը լինի, եթէ զբաղմունքները հարմարեալ ընդհատելու, այնպէս որ լուռ աշխատութեան ժամանակ՝ աշակերտը կարողանայ իւր հոգեկան բոլոր զօրութիւններով գործ տեսնել:

Գնանք առաջ և տեսնենք, թէ բացի ժամերը փոփոխակի արդարութեամբ կարգաւորելուց, էլ ուրիշ ի՞նչ հնար կայ ժամանակը աւելի օգտով տնտեսելու:

Եթէ երկու միացեալ բաժանմունքներում մի ժամը այնպէս կիսուի, որ իւրաքանչիւրի հետ ուսուցիչը կարողանայ փոփոխակի կէս կէս ժամ զբաղուիլ, կամ երբ որ ժամի մի երրորդ մասը նուիրուի մի բաժանմունքին, եթէ երեք են միացած բաժանմունքները, — այս դէպքերում, իսկապէս ասելով, բաժանմունքները չեն մոռնալ, այլ իւրաքանչիւրը դարձեալ առանձնակի է զբաղվում իւր յատուկ գործով, միայն թէ երբ մէկի հետ ուսուցիչն է պարապում, միւսները անձամբ են գործում. Բաժանմունքները իրի կը միանան այն դէպքերում, երբ որ բոլոր երեք բաժանմունքները կամ շոյանից միայն երկուսը մոռնան, զբաղուին մի և նոյն գործով և մոռնանալ: Արդեօք հնարաւոր է այսպիսի միաժամանակ զբաղումը. եթէ հնարաւոր չի, հասկանալի է, թէ որքան ժամանակի տնտեսութիւն կունենանք:

այն ժամանակ շատ քիչ պակաս բան կը մնայ, որ 26 դասը՝ 73ի արժէք ստանայ:

Կայ այդպիսի արուեստ, և հին է: Այդ արուեստը քաջ համոզեալքս հորձ էին դնում գերմանական ուսուցիչները, երբ որ նոցա մէջ 4, 5 և 6 միացեալ բաժանմունքներով ուսումնարաններ շատ էին տարածուած: Այժմ այդպիսի ուսումնարաններին թիւը խիստ պակասել է, և միայն ամենազքատ, երկաթուղու ճանապարհներէից դուրս, խուլ տեղերում ցիր ու ցան պատահում են: — Մեզ ասել էին, թէ որքան որ Պրուսիայի հիւսիսային նահանգների ուսուցիչները ուրիշ կողմերից կոպիտ և վայրենի են հռչակուած, այնքան զարմանալի արուեստով ուսուցանել գիտեն: Մի անգամ Համբուրգ գնալիս, ուր որ պիտի կայանար գերմանական ուսուցիչներին ընդհանուր ժողովը, և աւելորդ ազատ օր ունենալով, ճանապարհից ծռեցինք դէպի այդպիսի խուլ ընկած գիւղը: Որքան մեծ էր մեր ուրախութիւնը, երբ որ տեղի ուսումնարանի դասաւանդակից տեսանք, որ միացեալ բաժանմունքների ենք հանդիպել: Բայց որքան մեծ էր և մեր հիասթափութիւնը, երբ որ տեղական ուսուցիչները իրանց ընկառորի հետ ի միասին, մի քանի քաղաքավարական ձևերից յետոյ, յանկարծ միաբերան մերժեցին մեր ներկայութիւնը իրանց դասերին: պահանջելով որ 4 + 5 + 6 սպասենք, մինչև որ կարողանանք կանխաւ նշանակել հրամանը ստանալ: (Ի դէպ է մի համեմատութիւն, թէ լուսւորեալ Պոմերանի առաջ, կարծում ենք, որ Լ. Սարգսեանի «Այցի» մէջ նկարագրած Տաճկաստանը կարող է մթնել) . . . Մի խօսքով, մեզ չը յաջողեցաւ գերմանական այդ արուեստը գործով տեսնել: Բայց ամենայն հաւատացող Քրիստոսին չի տեսել: Այսպէս էլ այն արուեստի տեսութիւնից՝ դժուար չէ մակարերել նորա գործնականութիւնը:

Իսկ տեսութիւնը պարզ է: Նախ և առաջ տարրական ուսման մէջ անշուշտ կան այնպիսի նիւթեր, որոնց աւանդութիւնը բաժանմունքներից բաժանումն ի միասին՝ անմոռութիւն պիտի համարուի: Զոր օր, երբ որ փոքրերին առաջին անգամ սովորեցնում ենք այն-բէն, այդ ժամանակ բարձր բաժանմունքի աշակերտը ոչինչ սովորելու բան չունի, ուրեմն այդ դէպքում բոլորի զբաղմունքները պէտք է բաժանուին և բնաւ չը միանան: Այսպէս էլ երբ որ միջին բաժանմունքը բաժանում է անդիր անում, աւելի լաւ է փոքրերին ուրիշ զբաղմունք տալ, որովհետև սոցա համար դեռ ևս վաղ է այդքան թուերի անդիր անելը: Այս օրինակներից մենք պէտք է այն հասկանանք, թէ շատ կը պատահին դէպքեր, ուր որ բաժանմունքները զատ զատ զբաղուելով՝ աւելի կը շահուին: Հիմա գանք միացնելուն:

Զարմանալի է, թէ ինչպէս պէտք է միանան զանազան հասակի և զա-

նազան ուսման աստիճանի աշակերտները։ Այդ նշանակում է — կամ մեծերի գործը ճապաղեցնել, կամ փոքրերի գործը գեղաւարացնել։ Բայց այդ վճիռը այն ժամանակ ճշմարիտ կը լինի, եթէ տարրական դասուան-դութեան պարտաւորութիւն համարուի կարգաբանեալ ուսման մատակա-րարումը, ուր իւրաքանչիւր քայլ միշտ նոր նիւթ է առաջ բերում, քան նախկինը, և աստիճանների շարունակ յաջորդութիւն է հաստատուում։ Սա-կայն տարրական ուսման մէջ նիւթը այնքան նշանակութիւն չունի, — կու-ղէք լուրի մասին խօսեցէք, կուղէք Ռեյ-լէ մասին, փոյթ չէ։ Բայց թէ ի՞նչ և ո՞րքան պէտք է խօսէք ձեր ընտրած նիւթի մասին, — այս է ամե-նակարեւորը։ Տարրական ուսումը աւելի գործ ունի յիշողութեան հետ, քան դատողութեան հետ։ Նա աւելի փորձական է, քան լանաւորական, աւելի մեքենական վարժութիւններ է տալիս, քան բարձր մտաւորական սնունդ-մի խօսքով, նա աւելի յեւել է, քան նիւթական։ — Իսկ ձեւական կողմից իւրաքանչիւր աշակերտ՝ աւելի կամ պակաս զարգացած է լինում։ Ըս-տայնմ ևս ամենայն նիւթ իւրաքանչիւր աշակերտի հոգու մէջ՝ նորա զար-գացման հոգի է ցլանում և անդրադառնում։ Այս խօսքերը այն են նշանակում, թէ շատ անգամ կարելի է զանազան բաժանմունքները ի միասին զբաղեցնել, որոնց էլ իւրաքանչիւրը այնքան իւրաքանչիւր է, որ իւրաքանչիւրը իւրաքանչիւրն է։ Այս տեղ յիշեցէ կանոնա-ւոր տարրական ուսման մի նշանաւոր յատկութիւն։ Եթէ բարձր բաժան-ման աշակերտին է հրահանգում, նա վտանգաւոր ոստիւններ չանելու համար՝ ոչ թէ ուղղակի քննէ տեսակէտից գաղափար է տալիս մի նիւ-թի մասին, այլ ստորին տեսակէտից հետզհետէ բարձրանալով, մինչև որ հասնի աշակերտի բարձրագոյն ուժի կարողութեան, այսինքն՝ հոգի-բաժանմունքների տեսակէտներից հետզհետէ բարձրանալով։

Եթե այդ բոլորը ուղիղ է, այն ժամանակ ամենայն իրաւամբ կարող ենք երեք բաժանմունք երբեմն ի միասին նստեցնել, որ Վարդապետը, ինչպէս Վ. Լ. Զեյնի, ժամի առաջին մասը կը նուիրենք բոլորին, որ նոքա ամէնքը Գործն տեսակէտից ըմբռնեն խնդիրը. ապա մենք ստորին բաժանման մի լուռ զբաղմունք կուտանք, իսկ ժամի բ. մասում նոյն խնդրի ուսումնասիրութիւնը կը շարունակենք միայն միջին և բարձր բաժանմունքներին հետ, որ սոքա Գործն ինչպէս Վ. Լ. Զեյնի Բարձրագոյն տեսակէտից քննեն խնդրը. վերջապէս միջին բաժանման ևս լուռ զբաղմունք կուտանք, որ այնուհետեւ ժամի գ. մասում միայն վերին բաժանման հետ լինի. Բարձրագոյն, որքան որ նորա ընդունակութիւնը կը ներէ. Ահա և այդպիսի պարապման պատկերը.

բաժանմունք	Ա.	Բ.	Գ.
	Մ ի ա ս ի ն		
	Մ ի ա ս ի ն		
	Մէնակ		
	ա. մաս դասի		
	բ. " "		
	գ. " "		

Բայց այս պատկերը չի նշանակում, իբր թէ դասերը միշտ միակերպ այդպէս պէտք է սկսուին և այդպէս վերջանան: Երբեմն հարկաւոր կը լինի ժամի Բ. մասը նուիրել միայն Ա. բաժանմունքին, որպէս զի դա մի քանի կարեւոր մանր վարժութիւններով առաջ դնայ:

Մ ի ա ս ի ն
Մէնակ

կամ միայն Բ. բաժանմունքին:

Մ ի ա ս ի ն
Մէնակ

կամ սկսել նաև մէնակ որ և իցէ մի բաժանմունքով և վերջացնել բոլորով ի միասին:

Մէնակ
Մ ի ա ս ի ն

Մէնակ
Մ ի ա ս ի ն

Մէնակ
Մ ի ա ս ի ն

վերջապէս հարկաւոր կը լինի միացնել ոչ թէ երեք բաժանմունքները՝ այլ որ և է երկուսը (Ա—Բ, Ա—Գ, Բ—Գ): Ինքնին հասկանալի է, թէ երբեմն օրը այնպէս կանցնի, որ բաժանմունքները բնաւ չեն միանայ:

երբեմն էլ այնպես, որ օրական բոլոր դասերը միշտ միացած բաժանմունքներում կաանդուին:

Նիւթի և առարկայի յարմարութեան համեմատ այսպիսի փոփոխութիւններ անելով, մի և նոյն ժամանակ չը պէտք է կորցնել ընդհանուր շօտիւնը: Պէտք է ամենայն շարաթի, իսկ եթէ այս անհնարին լինի, ամենայն ամիս՝ տեսնել հաշիւը, թէ արդեօք ո՞ր բաժանմունքը ո՞րքան է առաջ գնացել ծրագրի պահանջների համեմատ: իսկ եթէ պակասներ և անհամեմատութիւններ երևան, անշուշտ պէտք է հետևեալ ամսում բոլորը լրացնել և կարգի բերել: Աւելի լաւ է շարաթը մի քանի դաս որոշած ունենալ՝ նկատած անհարթութիւնները համապատասխան բաժանմունքի մէջ վերացնելու համար:

Արդեօք բաժանմունքները ո՞ր դասի ժամանակ միանան և ո՞ր դասին զատ զատ զբաղուին, այս կախուած է նիւթի յարմարութիւնից, որ ծնանում է պէսպէս վարժութեանց հնչողութեան և դժուարութեան խնդիրներ: Ուսուցիչը նախ և առաջ նիւթի յարմարութիւնը պէտք է կշռադատէ, որ ըստ այնմ միացնելին միացնելու՝ և զատելին զատելու որոշէ: Թէ ո՞րոնք են նիւթի զանազանակերպ խնդիրները իրանց դժուարութեանց կամ բարդութեանց աստիճաններով, այդ մենք «Արարատի» մէջ ցոյց ենք տուել շատ առարկաների վերաբերութեամբ:

Բայց աւելորդ է որ այս տեղ մի թեթեւ ուրուագծով նշանակենք իւրաքանչիւր առարկայի միանալու յարմարութիւնը:

Վ.ն: Տօների բացատրութիւնը ամենայն տարի կրկնվում է, ուրեմն բարձր բաժանման հետ ամենայն յարմարութեամբ կարող են միւս բաժանմունքները միանալ, երբեմն նոր դասը լսելու (իւրաքանչիւրը իւր աստիճանով) և երբեմն հինը կրկնելու համար: Անգիր անելը (շարականների, աղօթքների) թէպէտ զատ վարժութիւն է պահանջում, բայց ըստ յարմարութեան կարելի է առաջ տանել նաև լսողութեան տպաւորութեամբ, օգուտ քաղելով բարձր բաժանման աշակերտների աւելի ընտիր արտասանութիւնից:

Լեզուներ (հայոց, ռուսաց): Այս տեղ էլ յիշողութիւնն ու լսողութիւնը մեծ գեր է կատարում: Բանաւոր և ընթերցանութեան վարժութիւնները մեծ մասով կարելի է աւանդել միացեալ բաժանմունքներին: Գրաւոր վարժութիւնները և մանաւանդ «իշխան» գրագիտութիւնը (մեքենական) զատ գործ պէտք է համարուի, բայց այս արգելք է, որ երբեմն գրաւորը առժամանակ բոլորին միացնէ, ի հարկէ նիւթի յարմարութեան նայելով *): Իւրաքանչիւր դասերը լեզուի՝ մանաւանդ բանաւոր

*) Տես «Արարատի» մէջ ապառք «Հայերէն լեզուի դաստաստութիւն ծխական ու-

վարժութեանց՝ մի մասն են կազմում և հիմնուած են $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ տեղեկութիւնների վերայ. ուրեմն միշտ կարելի է դասը միասին սկսել**).

Թ.---Գ.---Դ.---Ե.---Յ.---: Սա ի հարկէ զատ վարժելու առարկայ է: Բայց եթէ ի հաշիւ առնենք, թէ ամբողջ թուաբանութիւնը տասնորդական դրութեան վերայ է հիմնուած, այն ժամանակ միացնելու առիթներ շատ կունենանք, մանաւանդ դասերի սկզբներում: Երկրորդ բաժանման խնդիրը թէ $30 + 20 = 50$, ոչինչով տարբեր չէ առաջին բաժանման խնդրից՝ թէ $3 + 2 = 5$, եթէ ասել տանք, թէ $3 տաս + 2 տաս = 5 տաս$.

Գ.---Դ.---Ե.---: Ամենայն դաս պէտք է սկսուի այն $\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ գծերը զրել տալով, որոնցից որ կազմվում են դասի գլխաւոր նիւթ կազմող տառերն ու ամբողջ խմբերը (բառեր, նախադասութիւններ). հիմնական գծերի միասին վարժեցնելը — միշտ օգտաւէտ է: Մինչև անգամ աւելորդ չէ, որ իւրաքանչիւր աւագ աշակերտի մօտ նստած լինի մի կրտսեր աշակերտ (եթէ գրասեղանները արգելք չեն), և վերջինը իւր աչքով տեսնի ընկերի ձեացումները. այս տեղ տեսողութիւնը այն նշանակութիւն ունի, ինչ որ վերը օւնէր լսողութիւնը. նիւթային համար նոյնը պէտք է ասուի:

Ե.---Զ.---Է.---Ը.---: Մեծ մասով միասին. —

Այս բոլոր ասածներից արդեօք պարզութեամբ միացումների հնարաւորութիւնը, բայց և մեծամեծ դժուարութիւնները, Ուստի զգուշացնում ենք այն ուսուցչին, որ յանձն է առնում միացեալ բաժանմունքների մէջ դաս տալը, թող նա քայլ առ քայլ և հետզհետէ փորձէ դասերի միացումները, մինչև որ գործի նորութեան ընտելանայ. իսկ սկզբում աւելի զատ զատ զբաղեցնէ բաժանմունքները, ի հարկէ օմանց լուռ զբաղմունք տալով:

Մի կարգադրութիւն էլ կարելի է անել, որով գործը բաւական կը զիւրանայ, բայց որը կոպարների մէջ նախատեսուած չէ. եթէ ուսուցիչը յանձն առնէ օրական մի ժամ սահմանածից աւելի պարապել, այն ժամանակ բաժանմունքների դասերը աւելի յարմար կերպով կը բաշխուին: Բայց --- Գ.---Դ.---Ե.---Զ.---Է.---Ը.---: Դիմե՛ք, ինչպէ՛ս է ձեռք բերուել ձեր գործը: Եւ այս հնարաւոր կը լինի, եթէ առաւօտները բաժանմունքներից ամենքը մի և նոյն ժամին չսկսեն իրենց դա-

սումնաբաններում. յօդուածի զոր օր, այն մասը, որ խօսում է գրուող վարժութեանց ստատիստիկների մասին (գրի առնուլը կամ արձանագումը), Սյունհէտիւ հարադրական վարժութիւններ, յօդուածի շարունակութեան մէջ միացեալ բաժանմունքների պարապմունքը եւս ի նկատի կունենանք:

*) Տ. թիւողնական դասերս:

սերը։ Այլ թող գոյ նախ մի բաժանմունք և մի ամբողջ ժամ միայն դա առանձնակի զբաղուի, այնուհետև դան և միւսները, որով բաժանմունքները կը միանան. առաջին եկողները՝ իրանց սահմանած դասերը առնելուց յետոյ՝ թող միւսներից մի ժամ առաջ ևս վերջացնեն իրանց օրական պարապմունքը, որով վերջին եկողները դեռ ևս մի ամբողջ ժամ կունենան պարապելու, բայց առանձնակի։—Այս ձևը, ինչպէս ասացինք, կոպարներից դուրս լինելով և մանաւանդ ուսուցչի աւելորդ դասի համար վարձատրութեան նոր խնդիր առաջացնելով, գործադրութիւն ստանալ չի կարող, մինչև որ առանձին հրաման չը խնդրուի բարձր հոգևոր վարչութիւնից։

Վերջացնէք մի նկատողութեամբ, որ աւելի հոգաբարձութեանց կը վերաբերի։ Միացեալ բաժանմունքների համար երեք ձև կայ սահմանած, իւրաքանչիւրից երկու կոպար. նոցա մէջ ամենից դժուար գործադրելին է ա. ձևը, ոչ այնքան դժուար է՝ բ. ձևը, իսկ ամէնից հեշտն է գ. ձևը։ Արդ եթէ հոգաբարձութիւնը չի գտնում հոգաբարձութեանց, բայց ցանկանում է բաժանմունքները միացած ունենալ, թող ընտրէ գ. ձևը, որպէս աւելի վստահանալին։

Ս. ՄԱՆԴԻՆԵԱՆ.

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՈՅ Ս. ԵԶՄԻԱՇԵՒ

1889—90 ա.թ.

Անցեալ սեպտեմբեր ամսոյ 20ին հանդիսաւոր կերպով տնօնուեցաւ Մայր Աթոռոյս Ճեմարանի վեշտասաներորդ տարեգարձը։ Ս. Պատարագից յետի ներկայութեան միաբանութեան Մայր Աթոռոյս, բոլոր ուսուցչաց և աշակերտաց ճեմարանիս և խուռն բազմութեան ուխտաւոր ժողովրդոց կատարուեցաւ հոգեհանգիստ ճեմարանի հիմնադիր հանգուցեալ Տ. Գեորգ Վաթուղիկոսի գերեզմանի վերայ։ Այդ օրը եղանակը շատ լաւ էր ու ախորժելի. ուստի և ճեմարանում հանդէսը կատարուեցաւ բաց երկնքի